

BİR “HEVESKÂR EDEBİYATI” ÖRNEĞİ OLARAK GÖRDÜM

Ömer SOLAK*

ÖZET

Kültür kuramları genelde folk kültür, kitle kültürü ve üst kültür olmak üzere üç önemli kültürel alanı öngörür. Sanat eserlerinin de bu kültürel alanlarla ilişkileri yadsınmadığı gibi; malzemesi dil olan bir sanat dalı olarak edebi eserler de bu kültürel alanların dinamiklerine göre şekillenir. Öte yandan edebiyat eleştiri ve incelemelerinde folk bir değer taşıdıkları için genelde halk edebiyatı ve estetik bir değer taşıdıkları için üst edebi metinler odağa alınırken; bunların dışındaki edebiyat eserleri az sayıda incelemeye konu olmuştur. Popüler edebiyat gibi “alt edebiyat” kabul edilen ama onun kadar da eleştirmen ve araştırmacıların ilgisine mazhar olmayan bir diğer alan da bu çalışmada “heveskâr edebiyatı” olarak tanımlanan alana giren eserlerdir. İlk kalem tecrübeleri olan juvenile’ler, gayri nizami periyodikler olan fanzinler ve daha çok taşra şehirlerinde amatör çabalarla oluşturulmuş ve büyük bir çoğunluğu roman ve şiir gibi çok okunan türlerde yoğunlaşmış diğer eserler, çalışmada heveskâr edebiyatı alanı içinde tanımlanmaya çalışılmıştır. Özellikle üçüncü gruba girenler, genel karakteristikleri itibariyle tam olarak ne folk, ne popüler, ne de üst/estetik değer taşırlar. Çalışmada önce bu alanın karakteristikleri ve bunları belirleyen edebi, kültürel ve toplumsal etkenlere temas edildikten sonra; anılan etkenlerin Akın Akbulut’un *Gördüm* adlı şiir kitabı örneğindeki izdüşümleri ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: alt edebiyat, heveskâr edebiyatı, popüler edebiyat, fanzin, *Gördüm*.

FAN LITERATURE AS A NEGLECTED FIELD IN LITERATURE CRITICISM AND ANALYSIS AND A SAMPLE: GÖRDÜM

ABSTRACT

Culture hypothesis usually provide for three important fields as folk culture, populace culture and senior culture. The principal characteristics of artworks can't be denied the relationship with these cultural fields. Literature and literary works as a branch of art which its material is language, have been formed in according to the dynamics of these cultural fields. While public literature in order to carrying folk value and canonical literary works in order to carrying esthetical value are come into focus in literature criticism and analysis, popular literary and dilettante literature works have been discussed to be accepted as “fan literature” on account of the fact that having been formed as popular concern and regard. Neither folk nor popular and senior/esthetical literary works have been tried to deal in this work in respect

* Yrd. Doç. Dr., Selçuk Ü. Mes. Eğt. Fak. Çocuk Gelişimi ve Ev Yönetimi Eğitimi Böl. El-mek: omersolak@yahoo.com

of its general characteristics. The first writing experience of the authors (juveniles), anomalous periodics (fanzines) or the works which were written with amateur efforts in provincial towns and mostly concentrated on the kinds which are read much like a novel or poem include into the field which was tried to identify as fan literature or dilettante literature. After the characteristics of this field and the literary, cultural and social factors have specified these have brought into contact with, the projections of above mentioned factors in Akın Akbulut's poem book named *Gördüm* have been tried to present.

Key Words: sub-literature, fan literature, popular literature, fanzine, *Gördüm*.

Giriş

Çalışma, edebiyat heveskârlarınca ortaya konulduğu için popüler edebiyat gibi bir “alt edebiyat” alanı kabul edilen ve bu nedenle de edebiyat eleştiri ve incelemelerinde fazla üzerinde durulmayan çok büyük bir birikimi, “heveskâr edebiyatı”nı- ele almaktadır. Çalışmanın amacı, kanonik ana akım edebiyat tarafından edebiyat dışı kabul edilen heveskâr edebiyatının edebi ve estetik değerini ortaya koymak değil; bu alanın toplumdaki hangi sosyo-kültürel yapılarla ilişkili olduğunu örnek olarak alınan bir şiir kitabının içerdiği edebi malzeme değerinde ortaya koymaktır.

Bu sebeple öncelikle folk kültür, yüksek kültür, kitle kültürü ve popüler kültür gibi kültürel alanlar tanımlanmaya çalışılacak; ardından heveskâr edebiyatının bu alanlarla ilişkisi ele alınacaktır. Keza çalışmanın varsayımı, bu eserlerin dil, üslup, tema gibi özellikler bakımından bu üç kültürel alanın ortak tesiri ile şekillendikleri düşüncesidir.

Heveskâr edebiyatı konusuna geçmeden önce kültür ve alt türlerini ele almak gerekir. Latince “cultura” kelimesi, ilk anlamı olan “ekin”den sonra anlam genişlemesi ile “*insanoğlumun kazandığı bilgi, inanç, sanat, ahlâk, hukuk, adalet vb. diğer yetenek ve alışkanlıkları kapsayan karmaşık bir bütün*” manasını kazanmıştır (Güvenç 1994: 34). Keza bu bütünün gelişme ve değişmesi hemen her toplumda ardışık aşamalar halinde gerçekleşmiştir. Önce sözlü halk kültürü dönemi yaşanmış; sonra yazı yoluyla sözlü kültürün kaydedilebilmesi ile birlikte, kısa sürede sözlü folk kültürünün yanında okuryazarların ve eğitimlilerin beğenisine hitap eden bir yüksek kültür oluşmaya başlamıştır. Bu vasatta bir başka kültürel alan ise kentleşmeye koşut olarak gelişen popüler kültürdür. Folk kültür ile yüksek kültür arasındaki bu kültür kent yaşamının dinamikleri ile yakından ilişkilidir (Oskay 1993: 172-173).

Kültürel alanlar yüzyıllar boyunca kendi içinde yaşadığı değişme ve kırılmaların en önemlisini 20. yüzyılda yaşayacaktır. Bu yüzyılda gelişen teknoloji ve iletişim vasıtaları ve onların sağladığı yeniden üretim imkânları ile kültürel hayat da değişmiştir. Zira teknolojinin sağladığı sanatın ve zanaatın kolaylıkla yeniden üretimi ve yayımı imkânları ile kültürel motifler ve kodlar eski anlamlarını yitirmeye başlamıştır. Bu dönemde özünden çok şey yitiren sözlü folk kültür, giderek gevşemeye başlamış; kentli popüler kültür ise elinde büyük medya imkânları bulunan merkezi güçlerce denetlenerek ve yeniden düzenlenerek kitle kültürüne dönüştürülmüştür (Kellner 1992: 143-146).

Kültürel alanları sosyoekonomik esaslara göre sınıflandıran anlayışa göre birbirinin içine geçmiş evreler halinde önce folk kültür, ardından onun içinden doğan popüler kültür ve onu daha evrensel ve politik dinamiklerle şekillendiren ve içinde eriten kitle kültürünün yaşandığı söylenebilir. Yine bunlarla eş zamanlı olarak popüler kültürün moda kısmını oluşturan “pop

Turkish Studies

kültür"ü ve bütün bu kültürel alanlara seçkin bir eleştiri ile bakan "yüksek kültür"ü de saymak gerekir.

Öte yandan söz konusu kültürel alanlarla edebi eserler arasında da bir ilişki vardır. Zira her edebi eser ilişkili olduğu kültürel alan(lar)ın özelliklerini bünyesinde barındıracaktır.

1. Bir "Alt Edebiyat" Alanı Olarak Heveskâr Edebiyatı

Alt Edebiyat ve Edebi Değer Sorunu: Modern edebiyat eleştiri kuramlarının tesiri ile "eser" kendisini oluşturan dış etkenlerden bağımsız, münferit bir anlam kazanmaya başlayınca onu değerli yapan şeylerin neler olduğu konusu gündeme gelir. "Edebi değer" konusu bu noktada kaçınılmaz olarak her zamankinden daha fazla önem kazanır. Eseri edebi kılan veya kılmayan hususlar, daha çok "kendine özgü dili, gerçeklikle olan ilgisi, estetik yaşantı uyandırması, çok anlamlılığı, yazıldığı dönemi temsil etmesi, kendine özgü anlatma formlarına sahip olması gibi" niteliklerle aranmaya başlanır (Aktaş 2009: 187). Öyle ki bu vasfı taşımadığı düşünülen "eser"ler, türler, yazarlar ve hatta muhitler görmezden gelinir. Bu aslında Klasisizmin edebiyat, yalnızca yüksek değerler taşıyan yapıtlara odaklanmalıdır düsturunun şekil değiştirerek devam etmesidir.

Bu edebi değer tanımlamasına uymayan ve özünde yazma becerileri, derinliği ve birikimi bakımından aşağı kabul edilen metinler, alt edebiyat (sub-literature) kabul edilir. Marşlar gibi kullanmalık dille oluşturulmuş eserler (Tepebaşı 2005:183-185), çok satan/okunan popüler eserler ve heveskâr çabalarla oluşturulmuş eserler, edebiyat eleştirisi çevrelerinin de akademik dünyanın da ilgi alanına girmemiştir.

1960'lı yıllarda edebiyat bilimi açısından yaşanan değişimlerle birlikte "eser" kavramı da yerini "metin" kavramına bırakır (Mecklenburg 1995: 86-88). Böylece edebiyat biliminin genişleyen alanı ile roman, öykü, oyun, senaryo gibi kurgusal (*fiction*) veya şiir, deneme, biyografi gibi kurgusal olmayan (*non-fiction*) metinleri de içine alan geniş bir araştırma sahası açılır. Ancak yine de geleneksel "edebi değer" algısı etkisini sürdürmektedir. "Yüksek edebiyat", kanonu belirlediği için kendisi dışındakileri edebiyat dışı görmeye devam eder. Türkiye'de hem geniş okur kitlelerine ulaşan popüler edebiyatın; hem de sınırlı çabalarla ortaya konulmuş olan heveskâr edebiyatı ürünlerinin edebiliği (hatta varlığı) büyük ölçüde kabul edilmez. Bu sebeple en azından nicel anlamda çok büyük bir birikim edebiyat dışı kabul edilmeye devam edecektir (Arlı 2005: 2-5).

Heveskâr edebiyatı, Batı Avrupa ve ABD kökenli edebiyat eleştirisinde, özellikle tartışılan bir konu olmuştur. Amerikan edebiyatı üzerine yapılmış çalışmalarda genelde "fan literature", "fan labour"; özelde "fan fiction", "fandom", "fanzin" gibi adlar altında incelenen heveskâr edebiyatı hakkında önemli bir akademik birikimin mevcut olduğu görülür.

Bunlardan bazıları şu şekilde sıralanabilir: Heveskâr edebiyatının özellikle kurgusal türlerde yoğunlaşan eserleri hakkındaki *Adolescent and Online Fan Fiction* adlı çalışmasında Rebecca W. Black, özellikle internet üzerinden okurla buluşan genç yetişkin eserlerinin edebi, sosyal ve kültürel cephelerini değişik başlıklara altında sorgular (Black 2008). Bu alandaki diğer bir çalışma olan *New Essays Fan Fiction and Fan Communities in the Age of The Internet*'te ise aynı konu, değişik makalelerle irdelenir (Hellekson, Busse 2006). Lynette Hunter da *Literary Value/Cultural Power: Verbal Arts in the Twenty-First Century* adlı kitabında meseleye özellikle sözel sanatlar ekseninde bakmaya çalışır. Helena Štěpánová ise *Slash Fan Fiction and the Canon* adlı tezinde Tolkien eserleri etrafında gelişen heveskâr eserlerini ele alır (Štěpánová 2007).

Öte yandan Türkiye’de bu konu hakkında çok az akademik çalışma bulunmaktadır. Ne, edebiyatı araştırmalarında ne de disiplinler arası bir bakışın yeğlendiği edebiyat sosyolojisi yaklaşımlarına sahip araştırmalarda bu alana odaklanılmadığı görülür. Bu çalışmada “heveskâr edebiyatı” olarak tanımlanmaya çalışılan alanla dolaylı olarak ilişkili olan fanzinler hakkında yapılmış birkaç çalışma dışında herhangi bir çalışma bulunmamaktadır.

Türkiye’de Heveskâr Eserleri: Heveskâr edebiyatının Türk edebiyatının batılılaşması öncesindeki varlığını bugün o dönemden kalan tezkireler ve cönkler haber verir. Tezkire yazarları, eserlerine yer verdiği pek çok ismin edebi düzeylerini belirtirken, acemice bir edebi çabanın ürünü olduğunu belirtmek gereği duyar. Cönkler ise, halk şiirinde acemi şairlerin beğendikleri şiirleri topladıkları defterlerdir. 20. yüzyılda ise nüfusun fazlalaşması ve edebiyatın tabana inmesi ile heveskâr ürünlerinin sayıca çok daha arttığı söylenebilir. Ancak bu konudaki asıl kırılma seksenlerde yaşanır. Türkiye’de yaşanan ekonomik ve siyasal dışa açılmanın getirdiği sosyal değişme, tüketim kültürünün yaygınlaşması ve başta medya ve iletişim araçları olmak üzere teknolojinin hayatın içine daha fazla girmesiyle sonuçlanmıştır. Söyleyecek bir sözü olduğunu düşünenler, duygu ve düşüncelerini kitap, dergi, gazete, fanzin, gibi platformlarda dile getirirler. Reaksiyon göstermenin aktif ve estetik bir yolu olarak edebiyat, teknolojinin sunduğu yeniden üretim teknikleri sayesinde hiç olmadığı kadar tabana yayılır ve pek çok farklı kanalla kitlelere ulaşmaya çalışır. Belli bir edebi düzeyi yakalayamayan eserlerde duygu ve düşüncelerini dile getirilirken, medyanın popüler kültür kodlarını kullanılır. Popüler medya mesajlarından seçilen jargonlar etrafında yazılı edebiyattan uzak bir dil de gelişir. (Kızıldağ 2001: 78).

Merkezileşmeye, modernleşmeye, popülerleşmeye karşı bir reaksiyon; özellikle taşra şehirlerinde ve büyük kentlerin kenarlarındaki edebiyat heveskârlarının eserlerinde hem folk, hem popüler hem de ana akım edebiyata öykünen bir biçim ve muhteva ile dile getirilecektir. Çoğu zaman yerel dergi veya gazete sayfalarında görünen veya kısıtlı imkânlarla kitaplaşan bu verimler, birbirleriyle çok büyük paralellikler taşırlar.

Heveskâr Edebiyatının Karakteristikleri: Alt edebiyat kavramının tanım alanı içinde görülen popüler edebiyattan başka, bir başka alan da amatör çabalarla oluşturulmuş eserlerdir. Profesyonel bir yayımlanma süreci yaşamayan; çoğu zaman kitap kataloglarında veya dergilerinde görmezden gelinen; dil, üslup ve kurgu bakımından folk edebiyat, üst edebiyat, popüler edebiyatın ve medya söylemlerinin açık tesirindeki “edebiyat dışı” metinlerdir (“fan Literature”, Encyclopedia Britannica). Başka bir deyişle heveskâr edebiyatı, ana akım edebiyata öykünen veya ona karşı bir alternatif oluşturmak isteyen büyük ve gür bir nehirdir. Bu geniş tanımın içine edebi bilgi ve donanımı veya estetik algı ve duyarlılıkları sınırlı kalemlerin ilk gençlik dönemi ürünleri anlamına gelen ürünü olan diğer eserler alınabilir. (“juvenile”, Online Etymology Dictionary),

Bu eserlerin belli başlı karakteristiklerini şöyle sıralamak mümkündür:

Dış yapı özellikleri: Kütüphanelerden veya kitapçılardan çok, ikinci el kitap dükkânlarından veya özel koleksiyonlardan ulaşılabilen heveskâr eserleri, sınırlı imkânlarla, sınırlı sayıda basılan veya çoğaltılan edebi olma iddiası zayıf olan eserlerdir. Çoğu zaman bir yayınevının profesyonel desteği olmadan bir matbaada kitaplaşırlar. Dağıtımında da profesyonel mekanizmalar kullanılmadığı için okunurlukları oldukça dar bir evrenle sınırlıdır.¹ Heveskâr eserlerinin kapak tasarımı, sayfa düzeni, mizampaj gibi dış yapı özellikleri editöryal bir süreçten geçmedikleri için okur ilgi ve dikkatini önemseyen bir biçimsellik arz etmez. Daha çok öykü ve roman ve şiir gibi çok okunan türlerde yoğunlaşırlar (Wolf vd., 2011). Okurları da genellikle yazarları gibi edebiyat

¹ Kaldı ki bazı yayıncılara göre bu yolla yayımlanan eserlerin yasallıkları da sorunludur. Bazılarına göre ise ticari kaygı gözetilmediği için hukuki bir problem yoktur.

heveskârlarıdır. Son yıllarda internet, hızla heveskâr eserlerinin okurla buluştuğu yeni bir platform olmaktadır (Viires, 2005: 2).

İçyapı özellikleri: Ticari kaygılar, popüler eserlerde olduğu kadar belirgin olmadığı için popüler ilgililerden ziyade yazarının vurgulamak istediği duyarlılıklar önemsenir. Bu yönüyle de estetik düzeyi yüksek eserlerle benzeşirler.² Bireysel duygu ve düşünceleri dile getirme ihtiyacından, yetenekleri sergilemenin verdiği tatmin duygusundan, başkaları ile edebi yolla iletişim kurma çabasından veya kimi alt kültür gruplarının sesi olma iddiasından doğan bu eserlerin önemli bir kısmı da politik bir aksiyon ve sestən ziyade, günlük hayatın akışından ve duygulanmalarından izler taşır. Eserlerde bir duygusal durumun yoğun bir şekilde vurgulanmasının sebebi, popüler eserlerdeki gibi okur talebi ile değil; içinde bulunulan yaş grubunun gerekleri ile açıklanabilir. Yetişkin görev ve sorumlulukları yüklenen genç kızların ve erkeklerin yaşam sorumlulukları ile yüzleşmeleri başat konulardandır (Ferral 2010: 1-5).

Öte yandan eserin genelinde bariz bir şekilde dönemine göre yoğun okunan bir kanonik yazarın veya popüler kurguların üslup etkisi görülür (Richards 1989: 2). Estetik düzey ise popüler eserlerdeki gibi umursanmadığından değil; yetersiz bilgi ve birikimden dolayı düşüktür. "kendinden önceki edebiyatçıların kendi zamanlarında aştıkları kimi engellerden haberdar olmamak, çağdaşlarının verdikleri eserlerden, çağdaşlarının geldikleri noktalardan haberdar olmamak kötü yazarı kötü yapan başat etmendir." (Harmancı, 2011).

2. Bir Heveskâr Eseri Olarak Gördüm

Gördüm şairin kendine özgü bir şiir dünyası kurabildiğini gösteren amatör bir çabaya işaret eder. Kitap 2008 yılında daha çok edebiyat heveslisi isimlerin ilk kitaplarını basan Gündüz yayınevinde basılır (Akbulut 2008). Yayınevinin sahibi ve editörü, Ali Gündüz'ün metihlerle dolu takrizini önsöze alan kitap, 75 şiirden oluşur. Yerel bir gazete olan *Ana Yurt*'un baskısını da yapan ve profesyonel bir yayınevinden çok bir basımevi niteliğinde olan Gündüz, 400'den fazla şiir kitabı basarak heveskâr edebiyatının okurla buluştuğu önemli bir platform olmuştur. Ali Gündüz de taşra şehirlerinde edebi hayatı idare eden mühim kişilerin tipik bir örneğidir.

1974 Aksaray doğumlu Akın Akbulut, babasının görevi sebebiyle Anadolu'nun çeşitli yerlerinde ilk ve orta öğrenimini tamamlayan bir memur çocuğudur. Isparta'da maden mühendisliği okuyan şair, halen Enerji Bakanlığı'nda çalışmaktadır. *Gördüm* onun ilk kitabı değildir. 1997'de yayımlanan *Akrep Dansı* onun ilk şiir kitabı olma önceliğini alır. *Gördüm*, bir fanzin olmadığı gibi Akbulut'un ergenlik döneminde yazılmadığı ve ardından başka daha edebi ve estetik değerce güçlü bir eser gelmediği için bir juvenile örneği sayılmaz. Ancak kitap, onların dışındaki heveskâr edebiyatı ürünleri ile örtüşen özellikler gösterir.

Eser, heveskâr eserlerinin yoğunlaştığı türlerden biri olan şiir türündedir.

Bir başka dikkat de imla ve noktalama yanlışlarına da aittir. Profesyonel yayımlanma süreçlerinden geçmedikleri için heveskâr edebiyatının hemen bütün örneklerinde görülen bu durum bu kitapta da sıkça görülür. Ayrı yazılması gereken edatlar, noktalama işaretlerinin yanlış kullanılması, düzeltme işaretlerinin yanlış kullanılması, bazı kelimelerin yanlış yazılması bunlardan bazılarıdır. Ayrıca kitap, kapak tasarımı, sayfa düzeni ve mizampajı ile başarılı bir örnek oluşturmaz.

² Buna rağmen yüksek edebiyat tarafından edebiyat dışı kabul edilmelerinin nedeni -popüler edebiyattan farklı olarak çok satma endişesi ile klişeleşme değil- estetik bilgi eksikliğidir.

Kitaptaki şiiirlerin dil ve üslup özellikleri heveskâr ürünlerinin yukarıda sıralanan özellikleri ile büyük oranda örtüşür. Her bir şiiirde hakim duyguyu sezdirmek için sık tekrarlanan ifadeler, klişe sözler, günlük dilden alınma bir kelime kadrosu gibi dil kullanımlarına başvurulur.

Folk Kültür ve Halk Edebiyatı Tesiri: Türk halk edebiyatı yeni edebiyatın en büyük beslenme kaynaklarından biri olagelmıştır. Pek çok şair ve yazar folk formlardan, imaj ve söyleyişlerden yararlanarak eserlerini zenginleştirmişlerdir. Ne var ki heveskâr edebiyatının folk muhtevadan yararlanması böylesi bir bilinçli beslenmeden ziyade, yaşadıkları yerler itibariyle folk gelenekten uzak kalamamalarıdır. Heveskâr eserleri, estetik bir tercihle halk söyleyişinden yararlanmazlar. Yetişme veya beslenme alanı itibariyle halk şiiirinin içinde olan ancak modern şiiir ve imkânlarını da tanımış şairlerin hem biçim hem de öz olarak yeni Türk şiiiri ile Türk halk şiiiri arasında kalmış olması heveskâr eserlerinin bir karakteristiğidir. Çoğu taşra kasaba veya şehirlerinde amatör bir çaba ile ortaya konulmuş bu eserler, biçimce ve muhtevaca modern türlerle folk türler arasında kalmıştır. Başka bir deyişle halk edebiyatı geleneğinin güçlü olduğu taşra şehirlerinde heveskâr çabalarla eser veren yazarlar, eserlerinde modern biçim ve biçemlerle halk edebiyatı form ve motiflerini sentezlerler. Yerel diyalektlerin güçlü dil malzemesinin gür bir kaynak olarak kullanılması da onların bu folk özelliğini artırır.

Öte yandan edebî metni tamamlanmış ve mütakâmil bir metin olarak gören metin odaklı eleştiriye göre herhangi bir metnin folk addedilebilmesi için “sözlü olma, geleneğe bağlı olma, anonim olma, varyantlı olma ve kalıplaşmış olma” gibi beş temel özelliğe sahip olması gerekir (Yıldırım 1998: 68-69). Öte yandan sesli, görüntülü ve basılı neşriyat teknolojilerinin folk ürünler üzerinde bu koşulların en azından bir kısmını geçersizleştirecek tesirleri de yadsınamaz (Poyraz, 2010: 125). Ancak biçimsel olarak halk edebiyatı formalarına andıran; ancak onların biçimsel kalıplarını tam olarak da yansıtmayan heveskâr ürünleri, sözlü geleneğin kayda geçirilmiş örnekleri olmaktan çok, sözlü geleneğin tesirine açık olmakla izah edilebilirler. Kaldı ki halkbilimi alanına giren metinlerin “geleneğe bağlı olmak”, “anonim olmak” ve “kolektif şuuru yansıtmak” gibi vasıfları da bu eserler için geçerli değildir. Dolayısıyla bu eserler “bir toplumda eskiden kalmış, kuşaktan kuşağa iletilen kültürel kalıntılar” biçiminde tanımlanan geleneğin -taşdıkları biçimsel ve içeriksel özellikler itibariyle- dışında yer alırlar (Türkçe Sözlük: 741).

Öte yandan bu metinler, Ong’ın belirttiği gibi, basım yayım teknolojileri ve iletişim araçlarındaki gelişmelerle biçim ve içerik değiştiren (cep telefonu mesajları gibi) sözlü kültür ürünleri olarak da görülemezler (Ong 1995: 161). Keza bunları ortaya koyan ve kullanan kişilerin halk adı verilen yapının bir üyesi olmaları bu ürünlerin de da halkbiliminin alanı içine gireceği anlamına gelmez. Bağlam odaklı yaklaşıma göre bir malzemenin folk olabilmesi için geleneğe bağlı olması gerekmeyp (Ben-Amos 1997: 84-85), bireyleri bazı ortak kültürel motifler kullanarak bir paydaşlık içinde bir araya getirmesi yeterli ise bu özellik, heveskâr eserlerinin bireysel söylemi güçlü örnekleri için geçerli değildir.

Modern türlerin biçim ve biçimine yakınlığı, amatör çabalarla oluşturulmuş ürünleri folkun alanından çıkarır. Hâlbuki folk eserlerde işlevle yapı arasında karşılıklı bir ilişki bulunmaktadır. İşlev, yapının oluşumunu belirler; yapının şekli ve elemanları da işlevin işlerliğine etki eder.

Gördüm’ün folk söylemi ise kendisini daha çok tematik seçimde belli eder. Aşağıdaki ana başlıklar altında toplanabilecek şiiirlerin tematik yelpazesi, pek çok âşık şiiirinin tematik dağılımı ile benzeşir.

1) Bireysel duygulanmalar ve aşkı işleyen şiiirler 2) Varlığı, yokluğu, ölümü yoklayan tasavvufî edalı didaktik şiiirler 3) Gerçek dostluğa, arkadaşlığa duyulan özlem 4) Hayatın geçiciliği, ölümün acımasız yüzü, geçmiş güzel günlerin hatırlanışı 5) Milli-vatanî şiiirler 6) Çocukluğu,

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 6/3 Summer 2011

doğup büyüyen yerleri anlatan otobiyografik şiirler 7) Toplumsal taşlamalar ve karakter tenkidi şiirleri 8) Anlık buluşların sathi ilhamı ile yazılmış nükteli ve hacimsiz şiirler

Pertev Naili Boratav, masallar, hikâyeler ve fıkraları "narrative" ürünler olarak sayarken, esasen tahkiyenin halk edebiyatı metinlerinin genel bir özelliği olduğunu belirtir (Boratav 1982: 27). Akbulut'un eserinin şiirsel anlatımında en sık kullanılan teknik de tahkiyedir. Tahkiye tekniği çoğunlukla çocukluğun hatırlandığı şiirlerde tercih edilir. Tahkiyenin yoğunlukla tercih edilmesi onun şiirin folkun sınırlarına yaklaştırır.

*Kaybolmuşluğumun soğuk gecelerinde,
Güzel bir tabloya bakıp kalmışken,
O garip duygu ile doldu içim yine,
Öptüm babamın ellerini,
Öptü anam alnımdan ("Yol Verdi Zaman", s. 11).*

Öte yandan tahkiyeli şiirlerdeki coğrafyanın otobiyografik coğrafya ile örtüştüğü görülür. Şair, sık sık şehrin "soğuk geceleri"nden koyunların dalga dalga bozkıra yayıldığı çocukluk manzaralarına gider.

*Karalar bağlamış Avşar anası,
Gözlerinde ufkun sisli gölgesi,
Oğlu gelir aklına sürmeli kuzusu ("Hasan Dağında Sis Var", s. 52).
Derenin sesini dinlerdik geceleri,
Masallar anlatırdı annem.
Sobanın üzerinde çaydanlık... ("Şişede Ateş Böcekleri", s. 14).
Beş ya da altı yayındaydım.
Evimizin arkası mezarlık,
Cevizden düdük yapardık arası yapraklı... ("Mezarlıkta Oynardık", s. 7).*

Şiirlerde önemli bir tema da çocukluk hatıralarının anımsanışı ardında o eski masumiyetin ve neşenin aranması duygusudur. Hayatın sıradanlığından sıkılan şair, kurtuluşu çocukluğunun masum anılarına dönmekte bulur. Yalnız onu çocukluğa götüren, modern dünyadan bunalan varoluşçu bir kaçış değil, daha çok kent yaşamının dejenere ortamıdır. Onun için taşraya dönmek, çocukluğun yaşla hatırlanan hatıralarına dönmektir. Böylesi şiirlere kır manzarası betimlenerek girilir:

*Issız, uzun bir yol,
Kurak ve çorak topraklar,
Koyun çingirakları dalga dalga,
Rüzgârın sesi kalmış kulağında
Ne ateş var ne ocak
Ellerinde tuzlu toprak
Bir rüyadan uyanırcasına mahzun ve titrek*

Gözler ise nemli... (“Yol”, s. 6).

Akbulut’un şiirlerini halk şiirine yaklaştıran bir başka cephesi de şiirlerin önemli bir kısmında modern kentli insanın değil; kır insanının hayat sahnelerinin anlatılıyor olmasıdır. Köy evi, koyun otlatma, hastane odası, karakol, kışla, mahpus damı, tren istasyonu şeklinde şiirlere bir biri ardına sahne olur.

Koğuş koğuş hastalar,

Derdine şükredenler, devasını bekleyenler.

Hastane akşamlarında, oflar daha bir yaralar insanı. (“Hastane Burası”, s. 61)

Ankara’nın puslu sabahı,

Erat hasta, Tekirdağ’dan Piyade Erkan,

Suruç’tan Jandarma Halil, (“Şükür”, s. 77).

Masalsı bir hava yakalamak için yer yer mitolojik motiflere temas edilir. Bu, onun şiirini folkun sınırlarına yaklaştırır.

... Kral kızını sorarmış, gördüğü her yabancıya,

Onun için gezer dururmuş, başını vura vura. (“Fırat”, s. 8).

Şiirlerin söylevci yanını öne çıkaran bir başka dil yapısı da atasözleri ve deyimlerin genel geçer halk didaktizmini vurgulayan imkânlarına sık başvurulmasıdır. Aynı deyimler, bir didaktizm verdiği kadar, onun şiirini folk söyleyişe yaklaştırır.

Kalp gözü, amel işi,

Bu yolu geçenler bilirmiş,

Zahmetsiz, sıkıntısız olmaz.

Beşer, şaşar demişler. (“Sıfır”, s. 46).

Çeliğe damlayan ter, kan içindi deyişiniz,

Dert oldu içime ne zamandır.

O gündür, her şeyi oluruna bıraktığım da yalan oldu (“Yalnızlığım Tek Değil”, s. 84).

Gördüm’deki folk etki diğer etkis alanlarına göre daha baskın bir şekilde görülmektedir.

Kanonik Edebiyat Tesiri: *Gördüm*, heveskâr edebiyatının tipik bir özelliği olan, ana akım edebiyatın biçim, biçem ve muhteva özelliklerine öykünen tavrını da örnekler. Her ne kadar kullandığı şiir dili, genelde deneysel birtakım kullanımlardan, alışılmamış bağdaştırmalarla kurulan soyut anlam arayışlardan, kelimelerin çağrışımsal anlamlarını yoklayan derinleşmelerden uzaksa da az sayıdaki şiirde alışılmamış bağdaştırmalarla kurulan stilistik bir çaba görülür.

... Ve gece yine günah yavruluyor şehre.

Kurşuni bir gökyüzü çöküyor, alınma yakın.

Paltomla beraber omuzlarıma alıyorum sessizliği... (“Bela, Zamana Denk”, s. 89).

Kimi şiirlerin üslubunda bariz bir şekilde kanonik edebiyatın popüler isimlerinin etkisi görülür. Kimi zaman bir Necip Fazıl'ın felsefi tesiri; kimi zaman bir toplumcu şairin toplumsal eleştirisi öne çıkabilir.

Tek hece,

İlk harf, "S" oyun içinde ebe.

Aynadan yansıyan ruhun gölgesi, ("Söz", s. 59).

Gördüm'deki şiirler, kullandıkları biçimler bakımından da halk şiirinden ziyade modern şiire yakındır. 12 adet şiirin, her birinde mısra sayısı düzensiz olarak değişen nazım parçalarından oluşması bu durumun örneklerindedir. Kitaptaki şiirlerin geri kalanında ise mısralar her hangi bir nazım parçasına bölünmeden yekpare bir görünüm arz ederler.

Şiirlerin halk şiirinin aksine tür adıyla değil, özel bir adla başlıklandırılması da onu halk şiiri geleneğine değil, modern şiire yaklaştırır.

Öte yandan şiirlerde "*Gül kırmızısı için/gül dalında diken olmak istedim...*" örneğinde olduğu gibi ("**Yollarda Durdum**", s. 47) halk şiirinin veya klasik şiirin pek çok şiirde tekrarlanan kalıp mazmunları yanında modern şiirinin yaşayan, değişen ve özgün imajları da kullanılır:

...Erdik son dolunaya,

Verdim emri,

Yaptığım çöpten adamlar ordusu, hücumda. ("**Hücum**", s. 88). Bu yapı kitaptaki şiirlerin gelenekle modern arasında kalmışlığını belirgin bir şekilde örnekler.

Popüler Kültür Söylemi: Heveskâr edebiyatı adı verilen eserlerin örnekleri her toplumsal sınıftan gelen yazar ve şairler tarafından üretilebilir. Ancak taşra şehir ve kasabalarında yaşayanlar veya taşra kökenli kentliler tarafından verilen eser örneklerin baskın bir nicel ağırlık teşkil etmesi bu edebiyatın genel karakteristiğine de damgasını vurur. Dolayısıyla heveskar edebiyatı ürünlerinde bu toplumsal kesimlerin sosyolojik özelliklerinin hakim olduğu söylenebilir.

1950'lerden itibaren kırsaldan kente gelen kitlelerin oluşturduğu kültür, 60'lı yıllardan itibaren kendi popüler kültürünü oluşturur. Kır kültürü ile kent kültürü arasında sıkışmış insanların kendine özgü kültürü olan ve kendini daha çok 80'li yıllarda bulan arabesk, bu yılların çeşitlenen medya ortamında hızla yayılır. Dolayısıyla daha çok kırsal kökenli kalemlerce verilen eserlerde de arabesk kültürün popüler duygu ve dil malzemesine rastlamak mümkündür. Bu eserlerin edebiyat dışı sayılmasının bir sebebi de bu bağlantılarıdır.

Bu eserlerde öne çıkan yoksulluk, iç göç, dikey toplumsal hareketlilik gibi sosyal temalar ve üveylik, yetimlik, dışlanmışlık gibi durumlardan beslenen yoğun duygusal atmosfer; onların arabesk kültürle ilişkilendirilmesine sebep olur. Bu özellikler kuşkusuz heveskâr eserlerini Kemalettin Tuğcu örneğindeki gibi popüler örneklerin anlatı yapısına damgasını vuran "boynu bükük", "çileli", "bahtsız" içeriğe yaklaştırır (Gürbilek 2000: 87-88). *Gördüm*'ün arabesk söylemi ise daha çok kendini kitaptaki şehre uyum sağlayamamış bir adamın duygularını dolaysız bir söyleyişle dile getiren şiirlerde belli eder. Taşra değerlerine bir güzelleme olarak değerlendirilebilecek şiirlerde kentliliğe yozlaşma ve dejenerasyon üzerinden bir yergi de yöneltilir.

...Anlık yaşantının verdiği fikir körlüğü.

Çark etmiş geri mantık.

Olasılık, ihtimal olasılık.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 6/3 Summer 2011

Cevaplarını aramaya zahmet etmedikleri soruların

Saldırısına uğramış, bir şehir dolusu kalabalık (“Yazık...”, s. 78).

Ben bozkır çocuğuyum.

Sevemedim şehri, şehirlileri.

Katıksız ekmeği bölüşmekten korkmazdı babam

Anamın elleri kınalı, oyalıydı yazması (“Ben Bozkır Çocuğuyum”, s. 80).

Pazaryeri evimin arka bahçesi,

En güzel yaşlar işporta tezgâhında.

Faize yatırılmış sevdalara üzülüyorum.

Abus suratlı kötüler devriye geziyor sokaklarda.

Ellerinde satılık yüreklerin listesi... (“Pazarlık”, s. 86)

Şiirlerin genelinde birinci şahısın tekil ve çoğul formlarının baskınlığı, geçmişe, hale ve geleceğe hatta bütün bir yaşama “ben”in penceresinden bakmaktan kurtulunamadığını gösterir. Sürekli etrafa kendiliği ile bakan şair, kendi algılarını haklılaştırma çabası içindedir aynı zamanda.

Örümcek ağına takılmıştı düşlerim.

Bulutlar gölgeleyememişken ümitlerimi.

Kar yağdırırdım hayallerimin üzerine gönüllü. (“Lanet Olsun”, s. 41).

Namus, ar, iyilik, mertlik, metanet, aile gibi değerlere özel vurgu yapılırken; kentlerde artık bu değerlerin kaybolması ve yerini zıt değerlerin alışı tenkit edilir. İhanet, namertlik, vefasızlık gibi değerler ise sürekli olumsuzlanır. Şiirlerin geneline sinmiş bu sosyal taşlama şairi farkında olmadan erdemleri öne çıkaran ahlakçı ve söylevci bir dile çeker.

Düşmanın bile olsa, gözünün içine bakarak,

gülerek ayakta alkışla./ Şükret, sabret ve değer bil, (“Baba Nasihati”, s. 25).

...Ağızlarda ihanet türküsü, / acının tebessümü (“Mahpusane”, s. 29).

Taşradan büyük kente gelmiş bir delikanlının yiğitçe ve erkekçe söyleyişini tutturmak için ise “pusu”, “silah”, “baskın yemek”, “isyan” gibi militarist bir vokabülere ihtiyaç duyulur.

Kalleşlik sarmışsa dört bir yanını,

Silah sesleri yankılanıyorsa gitgide

Kanın damla, damla akıyorsa toprağa,

Son mermiyi de namluya sürdüğünde,

Gülümse... (“Gülümse”, s. 36)

Saklı anlamında taşrada bozulmamış bir öz gören bu şiirlerde sıklıkla tercih edilen “biz” kipi, bu kolektif kimliğe işaret etmesi bakımından anlamlıdır.

Kader havanında keder dövdük,/ İki satırlık lafla, hükümdar olduk. (“Dermanım, Fermanım”, s. 39)

Turkish Studies

Arabesk söylemde tercih edilen bir başka husus da didaktizmini arttırmak ve mısralara hikmetli bir tesir vermek için tercih edilen tasavvufi çeşniler içeren deyişlerdir.

Gönüllü olarak, aldatılmışlığımıza aldandık.

Nefis perdesini aralayamadık ya ona yanarım. ("Bahane", s. 40).

Bu deyişlerle söyleme bir haklılık ve toplumsal kabul kazandırmak da amaçlanır.

Sonuç

Şimdiye kadar göz ardı edilmiş olan heveskârların edebi çabalarını incelemek, edebi nitelikleri bir yana edebiyat ve toplum arasındaki ilişkiyi açığa çıkarmanın ve nitelikli edebi ürünlere giden yolu anlamının da önünü açacaktır. Edebiyata dair bilgisi edebiyat ders kitapları ile sınırlı kalemlerce ortaya konulan bu eserler, üretildikleri sosyokültürel muhitlerle ilişkili olarak oldukça zengin bir kültürel malzemeyi de bünyesinde barındırmaktadır.

Bu anlamda Akın Akbulut'un *Gördüm* adlı kitabında yer alan şiirler, birinci bölümde verilen heveskâr edebiyatının karakteristikleri ile büyük orada örtüşmektedir. Söz konusu paralellikler şu şekilde sıralanabilir: Dış yapı özellikleri bakımından eserin öncelikle profesyonel yayımlanma süreçlerinden geçmediği için kapak tasarımı, sayfa düzeni ve mizanpajı, imla ve noktalamaya uygunluk gibi bakımlardan nitelikli olduğu söylenemez. Keza bir şiir kitabı olarak heveskar eserlerinin yoğunlukla verildiği bir türe ait olması ise bir başka özelliğidir.

İç yapı özellikleri açısından göze çarpan ilk özellik, heveskar eserlerinin genelinin aksine sosyal temaları değil, bireysel temaları işlemesidir. Eser, politik bir vurgulardan uzak durarak, günlük hayatın akışını ve duygulanmalarını işler. Bireysel duyguları lirik bir tutumla dile getirirken, yerliliği vurgulayan tavrı, taşra değerlerini yücelten ve taşrada bozulmamış bir öz gören tutumu ile de sosyal konulara dokunur. Hemen tüm şiirlerde kendini hissettiren bu güçlü yerellik vurgusu folklorik bir dil malzemesinin tercih edilmesi ile de öne çıkar. Şiirlerin bir başka sosyal cephesi de kent yaşamına ve kentli değerlere yönelttiği örtük eleştiridir. Değerlerin aşındığı, temel insani vasıfların aşındığı bir ortam olarak görülen kente karşı kır insanının saf ve hesapsız kişilik özellikleri yüceltilir. Sıklıkla çizilen pastoral kır manzaraları da bu vasatta anlamlıdır. Keza kullanılan sembol ve motiflerin ulusal değil; bölgesel kaynaklı olması da eserin bu yönü ile ilgilidir.

Öte yandan şiirlerdeki sınırlı vokabüler, ergen argosuna ve sokak jargonuna kapı aralayan klişe ifadeler, heveskâr eserlerinin başat bir özelliği olan isyankâr gençlik söylemi ile anlamlandırılabilir. Eserin üslubuna hakim olan bir başka özellik ise yoğun okunan bir şairin tesiridir. Özellikle birkaç şiirde Akbulut, Necip Fazıl'vari bir edayla felsefi buhranlar yaşayan aydının arayışlarını örnekser.

Eserin heveskâr eserleri ile bir başka paralelliği de dil, üslup, tema gibi şiirsel öğeler bakımından tek bir kültürel alanla ilişkilendirmeyecek olmasıdır. Gerek 1880'lerden kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması ile hız kazanan popüler kültür söylemleri; gerek Türk halk şiirinden gelen tematik malzemeyi; gerekse modern şiirden gelen dil kullanımları, imgesel ve biçimsel yapıları kitaptaki şiirlerde bulmak mümkündür. Keza sosyokültürel alanlarla ve onların ürettiği edebiyatlarla ilişkisi bakımından eser, bünyesinde hepsinden de özellikler barındırmasıyla da tipiktir.

Sonuç olarak, heveskâr edebiyatı ürünlerini farklı eleştiri anlayışlarına, farklı metin çözümleme yöntemlerine ve farklı metin çözümleme yaklaşımlarına göre incelemek; Türkçe

edebiyatın edebiyat katına ulaşmakta önemli eksiklikleri olan bu önemli alanına ışık tutmuş olacaktır.

KAYNAKLAR

- AKBULUT, Akın; *Gördüm*, Gündüz Kitabevi Yayınları, Ankara 2008
- AKTAŞ, Şerif, “Edebî Metin ve Özellikleri”, *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 39, Erzurum 2009, ss. 187-200.
- ARLI, Melike Sıla; *Kemalettin Tuğcu Romanları: Özgün Bir Popüler Edebiyat Türü*, Bilkent Üniversitesi Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2005
- BLACK, Rebecca W.; *Adolescent and Fan Fiction*, Peter Lang Publishing, New York 2008
- FERRALL, Charles; Jackson, Anna; *Juvenile literature and British society, 1850-1950: the age of adolescence*, Routledge Publishing, New York 2010,
- BORATAV, Pertev Naili; “Folklor, Halk Edebiyatı, Âşık Edebiyatı”, *Folklor ve Edebiyat (1982) 1*, Adam Yay., 2. bs., İstanbul, 1991
- GÜRBİLEK, Nurdan; “Acıların Çocuğu”, *Defter*, S. 40, Yaz 2000.
- GÜVENÇ, Bozkurt; *Antropolojji (İnsan Bilim)* Ankara Üniversitesi 1994.
- HARMANCI, Abdullah: “Kötü Yazar Ne Yazar?” [Erişim tarihi: 19.04.2011]: <http://www.40ikindi.com/yazarlar/oku.php?id=3317&kategori=51>
- Imperialism and Juvenile Literature*, (ed. Jeffrey Richards), Manchester University Pres, New York 1989
- KELLNER, D. “Popular Culture and the Construction of Postmodern Identities” (der) Scott Lash and Jonathan Friedman: *Modernity and Identity*, Oxford and Cambridge MA: Blackwell,1992., pp. 141–177
- KIZILDAĞ, Şaban; *Pop Müzikten Popüler Kültüre Medya Çocukları*, İstanbul Şehir Yayınları, 2001.
- MECKLENBURG, Norbert: “Der Textbegriff in der modernen Literaturwissenschaft”: *IÜ Alman Dili ve Edebiyatı Dergisi*, Sayı IX, İstanbul 1995, ss. 85-108.
- New Essays Fan Fiction and Fan Communities in the Age of The Internet*, (Ed. Karen Hellekson ve Kristina Busse), McFarland & Company, Inc, Publishers, North Carolina 2006
- ONG, Walter J., *Sözlü ve Yazılı Kültür Sözüün Teknolojileşmesi*, (Çev.: Sema P. Banon), Metis Yayınları, İstanbul 1995
- OSKAY, Ünsal; *Kitle İletişiminin Kültürel İşlevleri*, İstanbul Der Yayınları 1993
- POYRAZ, Şeref; “Halk Bilimin Çalışma Kadrosuna Yeni Bir Başlık: Cep telefonu Mesajları”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi (The Journal of International Social Research)*, Volume 3/10 Winter 2010, ss. 121-132,
- SCHULZ, Nancy. "Fan Fiction - Literature". *Encyclopedia Britannica*. [Erişim tarihi: 19.04.2011]: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/1017613/fan-fiction>.

-
- ŠTĚPÁNOVÁ, Helena; *Slash Fan Fiction and the Canon*, Masaryk University, Faculty of Arts, Department of English and American Studies, English Language and Literature, (Supervisor: PhDr. Tomáš Pospíšil). 2007
- TEPEBAŞILI, Fatih; "Kullanımlık Metin Türü Olarak Ulusal Marş Kavramı ve İşlevleri", *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 17, Bahar 2005. ss. 383-393
- Türkçe Sözlük*, 10. Baskı, TDK Yay., Ankara 2005.
- VIRES, Piret; "Literature in Syberspace", *Folklore*, Vol. 29, 2005
- WOLF, Shelby Anne; Coats, Caren; Jenkins, Cristine A.; *Handbook of Research on Childrens on Young Adult Literature*, Routledge, New York 2011
- YILDIRIM, Dursun; "Türk Folklor Araştırmalarının Problemleri", *Türk Bitigi*, Akçag Yay., Ankara 1998. ss. 65-75.
- "juvenile". *Online Etymology Dictionary*. [Erişim tarihi: 19.04.2011]: <http://www.etymonline.com/index.php?search=juvenile&searchmode=none>